Radu VANCU

Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu, Facultatea de Litere şi Arte
"Lucian Blaga" University of Sibiu, Faculty of Letters and Arts

Ioan Es. Pop, exorcistul

Ioan Es. Pop, the exorcist

The study is focused on the poetry of Ioan Es. Pop, one of the most important contemporary Romanian poets. The fictional world described by his poems is an unescapable inferno, a livid world where the only active and influential figures are those of Death and Evil. Ioan Es. Pop's poetry can only be properly understood in connection with the authoritative and sympathetic study of Georges Bataille, *La littérature et le mal*, discussing the intricate and perverse, yet fertile, relations between literature and evil, and it may be compared with Michel Leiris' poems from *Haut mal*. Of course, this poetic inferno was often set in a relation of subsequence with the appearance of post-Communist Romanian society; but its origins are in fact metaphysical.

Keywords: contemporary Romanian poetry, post-Communist Romanian literature, Ioan Es. Pop, Georges Bataille, Michel Leiris

Institution's address: B-dul Victoriei, nr. 5-7, Sibiu, 550024, România,
tel: +40-(269) 21.55.56, fax: +40-(269) 21.27.07, e-mail: *litere@ulbsibiu.ro*, web: http://litere.ulbsibiu.ro

Personal e-mail: *rvancu@yahoo.com*

În noiembrie 2001, numărul 92 al *Observatorului cultural* publica un text al lui Marian Drăghici intitulat *Concurs: Colecţia „Minima poetica" / Premiul pentru „Cartea de poezie a deceniului zece"*, invitând poeţii şi criticii de poezie indigeni să voteze „zece volume, cele mai, ale deceniului zece (1990-1999)"[1] (volume de poezie, care va să zică, se înţelege), pentru a publica subsecventul top ten în colecţia anunţată din titlu a editurii „Calea Moşilor". Peste ceva mai mult de două luni, în ianuarie 2002, acelaşi excelent poet centraliza buletinele de vot ale poeţimii şi criticii afiliate într-un alt text din *Observator cultural* intitulat *Cartea de poezie a deceniului zece*; socotelile celor zece juraţi decideau că pe primul loc, cu opt voturi, se situa *Arta Popescu*, urmată la egalitate de puncte (şapte) de *Ieudul fără ieşire* şi *Levantul*. Prin urmare, anul 1994, în care apăruseră primele două cărţi, reieşea drept *annus mirabilis* al poeziei anilor '90.

Însă *Arta Popescu* şi *Ieudul fără ieşire* au, dincolo de evidenţa excelenţei, ceva mai mult în comun decât anul apariţiei; sunt, amândouă, cărţi de o intensă energie întunecată, a cărei vibraţie ostensibilă geminată a resimţit-o, printre alţii, şi Dan C. Mihăilescu: „Atunci [în 1994, n.m.], *Ieudul* lui Ioan Es. Pop, ca şi figurile Morţii în poetica lui Cristian Popescu, au surprins copios, într-un mod oarecum visceral, aş zice, tocmai prin caracterul de excepţie, funebru-strălucitor... Toate acestea consunau deplin până la un punct cu dezaxarea psihotică şi deprimismul grotescului fără speranţă ce caracterizau parte din mentalul românesc la patru ani de postcomunism"[2]. Eu unul n-aş circumscrie contextual strălucirea malignă a celor două cărţi; sigur, e tentant şi, în bună măsură, exact să constaţi rima dintre eflorescenţa răului în poemele celor doi şi fenomenul corespunzător din mentalul românesc postcomunist. Însă răul exorcizat în poezia lor nu e doar social, nici doar politic, cauzele lui sunt de căutat dincolo de timp, dincolo de istorie, e, ce mai încoace-încolo, metafizic.

În plus, nu atât moartea, fie ea şi majusculată, e sursa de teroare din poezia lui Ioan Es. Pop, cât răul. Adică Răul. (Pe care, din raţiuni de comoditate, dar şi pentru a evita grandilocvenţa, o să-l scriu fără majusculă în cele ce urmează. N-o să-i uităm, însă, caracterul major.) O hipermnezică exorcizare, o obsesivă anamneză a ororii – orice text care îşi propune altceva decât asta e altceva decât poezie. Oricât s-ar da de (auto)biografist şi de coborâtor al poeziei în stradă şi-n căminele de nefamilişti, Ioan Es. Pop înţelege de fapt rostul poeziei în felul vechilor şamani – după care poezia nu are multe în comun cu literatura în înţelesul modern al cuvântului, ce să mai vorbim de cel postmodern. Ea e pur şi simplu descântec, invocaţie a spiritelor pentru tămăduirea răului. Febricitarea ei e a vraciului zgâlţâit de frigurile posedării. Desigur, masca dogonă a şamanului pare uneori decorată cu schime şi grimase expresioniste, ori evocă cine şi ce alte asocieri culturale. Nu e o eroare să le luăm în analiză; ar fi însă una capitală să le luăm, ca să zic aşa, în sinteză, să reorganizăm înţelegerea poeziei

în funcţie de dezvoltările livreşti ale acestor trimiteri (ca la Mircea Ivănescu, să spunem, unde metabolizarea referinţelor în corpul poemului e esenţială, sensul poetic pur şi simplu nu se instanţiază independent de inserţiile livreşti). Ar însemna să socotim că funcţiile intertextuale ale limbajului poetic valorează vreo clipă pentru Ioan Es. Pop mai mult decât funcţiile lui exorcist-terapeutice. Altfel spus, posibilitatea intertextului e reală, însă secundară; spre exemplu, e adevărat că în poemul *(ce a rostit mircea în faţa ucenicilor la 10 noiembrie)*, după cum remarcă Dan C. Mihăilescu, „citatul isusiac trece prin Bacovia, psalmi, bocetul cantemiresc al Inorogului şi cuvintele lui Poincaré care deschid *Craii* lui Mateiu Caragiale"[3]: „eu nu mă mai duc azi acasă. dar ştiu: / unul dintre voi are să mă trezească. / unul dintre voi pre mine mie însumi mă va vinde. / dumitru doctorul o să ajungă prea târziu. // căci eu m-am vechit, m-am veştejit şi ca florile de brumă m-am ovilit / soarele m-au lovit căldura m-au pălit. vânturile m-au negrit. drumurile / m-au ostenit. zilele m-au vechit. àii m-au îmbătrânit. / nopţile m-au schimosit. / şi decât toate mai cumplit, norocul m-au urgisit. // glorie, glorie! aici suntem la porţile orien. // unde totul este posibil şi / nimic nu mai are rost". Referinţele sunt punctual identificabile (şi identificate ca atare de Dan C. Mihăilescu), intertextul are ramificaţii imense, însă sensul poemului nu e suma sensului intertextelor, poemul nu există pentru a se constitui din interglosări endogene în corpul literaturii, ci erupe aproape fără tranziţie înspre un eu organic situat în afară pentru care toate sensurile literaturii „nu mai au nici un rost". Asimilarea metanoică a poeziei – pentru un poet precum Ioan Es. Pop, mirajul acestei posibilităţi e totul. Literatura cu sens autoconţinut, literatura endogamă e în cazul acesta un nonsens, dacă nu un contrasens de-a dreptul, ca pentru acei poeţi suprarealişti pentru care literatura propriu-zisă e duşmanul – să ne amintim de Breton, care în *Al doilea manifest* din 1929 l-a excomunicat din mişcare pe un scriitor de talia lui Georges Limbour sub acuzaţia de „cochetărie literară"[4].

Nu e întâmplătoare asocierea lui Breton; structura fantasmatică a poemelor lui Ioan Es. Pop are un *chose* suprarealist, răul exorcizat de ele e de aceeaşi natură cu răul suprem din *Haut mal* a lui Michel Leiris, faţă de care poezia lui Ioan Es. Pop e mai puţin sanguinară, e drept, însă mai acut metafizică. De asemenea, textele din *Ieudul fără ieşire* ar fi făcut deliciul lui Georges Bataille, sunt toate exemple ideale pentru acea „hipermorală poetică" născută din profuziunea complicităţilor în cunoaşterea şi experimentarea răului, teoretizată atât de seducător în *Literatura şi răul*. „De même que l'horreur est la mesure de l'amour, la soif du mal est la mesure du bien" – fraza aceasta lui Bataille s-ar potrivi de minune ca epigraf al *Ieudului fără ieşire*, amplu oratoriu al ororii, lipsit de orice rezolvare luminoasă, ca şi când corul tragediei antice, luând cutremurat act de *hybris*-ul lumii reprezentate, îi cântă oroarea, fără a reuşi să treacă la rezolvarea violentă, dar kathartică, din actul final. Priveşti în hău, şi hăul priveşte în tine, clamează aforismul celebru al lui Nietzsche. Priveşti în rău, şi răul priveşte în tine, ar putea parafraza Ioan Es. Pop. Tensiunea insuportabilă a poeziei lui vine din aceea că dicteul automat al terorii se face lucid, pagină de pagină; nimic nu anesteziază conştiinţa care, terifiată, înregistrează viziune neagră după viziune neagră. Contrar prejudecăţilor, alcoolul nu are nici un efect în sensul acesta. Suntem cât se poate de departe de soluţia etilică a lui Baudelaire din *La fontaine de sang*: „J'ai demandé souvent à des vins capiteux / D'endormir pour un jour la terreur qui me mine; / Le vin rend œil plus clair et l'oreille plus fine!" Ceea ce demonstrează că alcoolul este numai întâmplător catalizatorul răului, poezia lui Ioan Es. Pop fiind complet indiferentă faţă de orice soi de anacreontism, de orice fel de celebrare a alcoolului.

Pe lângă un astfel de infern, lumea din poezia lui Bacovia aproape că pare mic-burgheză. Nu-i aceasta, desigur, o judecată de valoare, ci una pur descriptivă – citind pe cei doi mari poeţi cu ochiul unui Fernand Braudel, bunăoară, interesat adică de istoria vieţii private, nu putem să nu observăm că „omul concret" bacovian, care a putut să-l determine pe un cititor de regulă sceptic precum Nicolae Manolescu să afirme aşa de tranşant: „Dintre poeţii români, Bacovia e singurul care a coborât din Infern"[5], omul acesta, aşadar, îşi duce existenţa, prin comparaţie cu chiriaşul (era să zic: prizonierul) căminului de nefamilişti din strada Olteţului numărul 15, într-un infern de confort îmbunătăţit. Are, din capul locului, avantajul indepasabil al posedării unei iubite, blagoslovire inimaginabilă în bolgiile *Ieudului fără ieşire* (celor care au avut cândva nevastă şi casă, precum Mitru din *Olteţului 15, camera 105*, bunăoară, „li s-au terminat"); nu-i vorbă, nu se poartă tocmai romantic cu ea, bate oraşul pe căldurile lui Cuptor cu scopul exclusiv de a-i spune că sânul ei e mai lăsat şi că, aşadar, a început şi ea să se descompună ca morţii de pe catafalcurile presărate prin oraş, dar are cel puţin unde să se ducă, cu vorba cunoscută a personajului lui Dostoievski: „Căci orice om trebuie să aibă măcar un loc pe lume unde să se poată duce! Fiindcă vine o clipă când îţi trebuie neapărat o ieşire". Apoi, decorul bacovian e, cum spuneam, cu totul mic-burghez faţă de acela al nefamiliştilor espopieni; dacă la aceştia din urmă spirtul se bea trecut de-a dreptul prin pâine, ritualul beţiei bacoviene utilizează paharul. Ba mai mult, scenografia lui e configurată adesea în jurul clavirului ori a pianinei la care, despletită, cântă iubita. În fine, infernul bacovian e unul cu vorbitor; are dreptul, ba chiar obligaţia, de a primi vizitatori, agasanţi, e adevărat, precum în *Vizită*, însă plictiselile cu musafirii nepoftiţi sunt floare la ureche faţă de singurătatea disperată din bolgia *no exit*. Cei doi poeţi se aseamănă

Ioan Es. Pop la *Colocviile Revistei Transilvania*, 23-24 octombrie 2009

ca două picături de apă numai în câteva situații precum cea din *Poema finală*, în care băcăuanul experimentează la rândul lui o claustrare quasi-carcerală – voluntară, ce-i drept: „Eu trebuie să beau, să uit ceea ce nu ştie nimeni / Ascuns în pivnița adâncă, fără a spune un cuvânt / Singur să fumez acolo, neştiut de nimeni / Altfel, e greu pe pământ". În rest, Ioan Es. Pop e față de Bacovia ceea ce e Eugen Ionescu față de Caragiale; în rarele circumstanțe în care e manifest, umorul are simptomatologia sindromului moriatic – bolnavul, hipomaniacal, intră într-o starie de euforie aflată într-o evidentă asimetrie cu starea generală dezastruoasă, cauzată adesea de leziuni ale emisferei drepte a creierului. Umorul, sau mai degrabă sarcasmul infrecvent al lui Ioan Es. Pop are o natură din aceasta moriatică – micile inflamații euforic-ludice nu numai că nu eliberează tensiuni ale lumii detracate, ci dimpotrivă, vin să-i confirme totala alienare. Îngheață, una peste alta, sângele şi mai tare în vine, ca „râsul la mormânt", cu vorba lui Eminescu.

De la *Ieudul fără ieşire* până la poemele de deunăzi din *România literară* (10/2010), anunțând o viitoare carte care s-ar putea chema *Cartea rece* (titlu folosit deja de Irina Nechit) sau *Unelte de dormit*, Ioan Es. Pop a scris cea mai vie poezie a morții, cea mai bună poezie a răului din întreaga noastră literatură.

Note:

1. v. Marian Drăghici, *Concurs: Colecția „Minima poetica" / Premiul pentru „Cartea de poezie a deceniului zece"*, în *Observator cultural*, 2001, nr. 92.
2. Dan C. Mihăilescu, *Prefață* la Ioan Es. Pop. *No exit*, Bucureşti, Corint, 2007, p. 5.
3. idem, p. 6.
4. v. Maurice Nadeau, *Să fie binecuvântați* (memorii), Bucureşti, EST, 2002, p. 480
5. Nicolae Manolescu, *Metamorfozele poeziei. Metamorfozele romanului*, Iaşi, Polirom, 1999, p. 19.

Bibliography:

Dan C. Mihăilescu, *Prefață / Preface to Ioan Es. Pop, No exit*, Bucureşti, Corint, 2007.

Maurice Nadeau, *Să fie binecuvântați* (*memorii*) / *Let them be blessed* (*memoirs*), Bucureşti, EST, 2002.

Nicolae Manolescu, *Metamorfozele poeziei. Metamorfozele romanului / Metamorphoses of poetry. Metamorphoses of the novel*, Iaşi, Polirom, 1999